

”...att få uppleva sin egen succe.”

En utvärdering av anpassad studiegång
på Fjällbete

Inledning

Centrala Resursteamet¹ blev hösten 2006 kontaktade av rektorn för Racklöfska skolan. Han var intresserad av en utvärdering av Fjällbete som alternativ skolform. På skolan tyckte man sig ha märkt positiva resultat av att ha elever där, men ville gärna ha ytterligare bekräftelse.

För att öka möjligheten att fler skulle kunna ta del av rapportens resultat förflyttades uppdraget från Racklöfska skolan till Barn- och ungdomsförvaltningen. Denna utvärdering är därmed gjord på uppdrag av Barn- och ungdomsförvaltningen.

Uppdragets utformning:

Mål: Utvärdera i vilken utsträckning Fjällbete bidragit med utvecklingen av de elever som vistats där.

Syfte: Bekräfta uppfattningen att Fjällbete fungerar bra som alternativ skolform för eleverna.

Metod: Totalt har 12 intervjuer genomförts med elever, föräldrar, personal Fjällbete, personal Racklöfska skolan; lärare, och specialpedagoger. En person har avböjt att delta. Två personer är intervjuade via telefon och resten i direkta samtal under 20-60 minuter. Intervjuerna skrevs ned under intervjutillfället. För att undvika att någon av de intervjuade ska känna sig utlämnad har jag valt att inte nämna dem vid namn.

Arbetet inleddes i slutet av september utan något fastställt slutdatum. Materialet har dock blivit mer omfattande och tagit betydligt längre tid att sammanställa än vad som först beräknades.

¹ Centrala Resursteamet (CRT) är en del av elevhälsan i Åre kommun med uppgift att bistå alla förskolor och skolor, i första hand konsultativt men även i direkta insatser. CRT består av socionom, skolsköterska och handledare i elevstöd.

Fjällbete i Åredalen ekonomiska förening

Följande är information hämtat från en föreläsning av Lilian Alteskjaer som är en av grundarna av Fjällbete.

Fjällbete är en ekonomisk förening som startade 2002 med tre medlemmar. Idag är man ca sjuttiofem medlemmar och nio deltidsanställda. Anledningen till att man startade Fjällbete var att bönderna i Åredalen ville hitta vägar att samverka. Deras dilemma var smala branta marker som var svåra att använda. Tillslut beslöt de sig för att gå samman och driva fårhållning. Grundidén var att skapa en känsla av sammanhang och att bygga upp relationer i Åredalen. Ex får delägarna från Åregården vara med vid lammning och klippning av de får som de sedan ska servera i restaurangen. Fjällbete har sex verksamhetsområden:

- Fårskötsel
- Köttförädling
- Skinn- och ullbutik
- Levande skola, få in jordbruket i barnens vardag.
- Upplevelser, studiebesök, event
- EU-projekt, öka utbytet från EU-bidrag i Åredalen.

Under rubriken ”Levande skola” rymms dels Fjällbetes samarbete med skolan där de erbjudit praktik till ett antal elever i så kallad anpassad studiegång. Lilian berättar att det har varit en mycket tillfredsställande del av arbetet med Fjällbete att se hur dessa barn och ungdomar utvecklats tillsammans med dem. Det finns även en vilja att utveckla samarbetet med skolan, men där menar hon att det måste till en ekonomisk diskussion.

De finns också ett samarbete med eleverna på Stamgårde skola i Undersåker där barnen under sex terminer har återkommande kontakt med fåren. De är även med på slakt och matlagning.

Utöver detta är Hotell- och restaurangutbildningen på gymnasiet medlemmar och använder arbetet på Fjällbete som en del av utbildningen.

Egen reflektion:

Fjällbete ger intryck av att vara en verksamhet med ett ärligt helhetsperspektiv i fråga om miljö, kvalitet, ekonomi, samarbete och samhälle. Den ekonomiska investering som delägarna gör blir på så sätt en investering i att öka den totala kvaliteten på närmiljön.

Mer information finns på: www.fjallbete.nu

Sammanställning av intervjuerna

Vissa tydligt urskiljbara mönster har uppenbarat sig under arbetets gång varav det mest framträdande är den positiva känsla som Fjällbete omges av. Alla intervjuade har varit odelat positiva till samarbetet mellan Fjällbete och skolan. Det finns tankar om möjliga utvecklingsområden men framförallt är alla intervjuade fantastiskt nöjda över samarbetets utfall.

Hur samarbetet med skolan började

Samarbetet inleddes 2003 via informella kontakter (dvs vänner och bekanta), när en rektor började tänka utanför ramarna i arbetet med en elev som man inte kunde hitta någon bra lösning för. Tanken uppstod i samband med en studieresa till Meråker där man sedan länge arbetar med elever på snarlikt sätt, men i högre utsträckning. Deltagare på resan var allt ifrån kommunala tjänstemän till lärare så när tanken om Fjällbete dök upp strax därefter gick det fort för kommunen att fatta de nödvändiga besluten.

Sedan dess har fyra till fem elever² tillbringat allt ifrån en dag i veckan till heltid med Fjällbete. Det är pojkar som haft ett aggressivt och utagerande beteende i skolan som varit så svårt att hantera att man sökt lösningar utanför skolans väggar. Barnen har varit från ca 10 år upp till 15 år.

Tillsammans med Fjällbetes personal och i samråd med föräldrar och ev andra inblandade har man prövat sig fram till olika lösningar. Vid en del tillfällen har det funnits specialpedagog från skolan kopplad till Fjällbete som bedrivit undervisning på plats, ibland tillsammans med andra elever som tillfälligt kommit dit. I vissa fall har det varit regelbundna träffar mellan skolan och Fjällbete och vid andra tillfällen har man inte ansett att det varit nödvändigt.

Rektor beslutar om insatsen men elev eller föräldrar kan avböja. Att ha en elev på Fjällbete kostar skolan motsvarande vad en assistent i skolan får i lön. Fjällbete tar betalt för den tiden som eleven vistas hos dem. Vissa betyg har kunna tillgodoräknats direkt från Fjällbete, ex i idrott och teknik. Eleverna deltar i den dagliga skötseln av fåren eller på verkstaden. De har hela tiden vuxna omkring sig och det arbete de utför är ”på riktigt” dvs om de inte gör det själva så blir det inte gjort alls. Det är varierande uppgifter som ofta är fysiskt krävande. Ingen av pojkarna som vistats på Fjällbete har någonsin haft något aggressivt utbrott där.

Samarbetet präglas av stort engagemang från både skolan och Fjällbete samt förtroende för varandras kompetenser. Två av de tre som jobbar närmast eleverna på Fjällbete har tidigare jobbat inom skolan, vilket är mycket uppskattat av skolpersonalen.

² Osäkerheten om fyra eller fem elever beror på att intervjupersonerna inte alltid velat nämna eleverna vid namn vilket gör det svårt att veta om de berättat om samma eller olika elever.

Framgångsfaktorer

Det mest glädjande med denna utvärdering har varit att alla berättat om den framgång som samarbetet med Fjällbete inneburit för barn med särskilda behov. Elever som i skolan beskrivits som "omöjliga" och "bråkiga" betar sig på ett helt annorlunda sätt då de får vara på ett ställe där de känner sig hemma. Det alla är samstämmiga om är att Fjällbete har haft en lugnande inverkan på eleverna och att de har hjälpt eleverna att hitta ett sätt att ta till sig kunskap.

Intervjuerna visar att framgångarna på Fjällbete ligger i att:

- Eleverna får vara på ett ställe där de trivs och där de blir respekterade för dem de är.
- Eleverna får uppleva att "vanligt arbete" är lika värdefullt som skolarbete, genom att de kan tillgodoräkna sig arbetet på Fjällbete i skolan.
- När de är på Fjällbete plockar de fram sin intelligens och utvecklas fort.
- När de bjudit in andra elever har de fått vara experter på sitt område.
- Arbetet är konkret och fysiskt till skillnad från i skolan där man sitter stilla och lär sig i teorin.
- På Fjällbete gör eleverna värdefullt arbete tillsammans med vuxna istället för att bäras och hållas fast på skolan för att lugnas.
- Det finns möjlighet att gå undan om man blir arg. Inte en enda elev har haft ett aggressionsutbrott när de varit på Fjällbete.
- Det finns ett stort engagemang från Fjällbetes personal.
- Man har flexibilitet att anpassa upplägget efter elevens behov.
- Personalen på Fjällbete är naturliga "superpedagoger" och har vunnit skolans fulla förtroende. Ett par av dem har även jobbat inom skolan tidigare.
- Samarbetet med skolan har fungerat otroligt bra.
- Den sociala träning som de får ökar självförtroendet och utgör grunden för att kunna ta till sig kunskap över huvud taget.
- Det är positivt att få vistas bland djur.

Intervjuerna visar att förutsättningar från skolan har varit att:

- Skolan har vågat tänka och agera utanför ramarna bla genom att vågat tolka läroplanen annorlunda.
- Det har funnits flexibilitet att anpassa studiegången i längsta möjliga mån efter eleven.
- Engagemanget är stort från skolans personal.
- Vissa elever har fått tillgodoräkna sig betyg utifrån vad man gjort på Fjällbete. Ex i teknik och idrott.
- Elever och föräldrar har varit delaktiga i alla beslut om upplägget på Fjällbete.
- Eleven får välja helt själv om att vara på Fjällbete eller ej, vilket givit dem en känsla av delaktighet, att få vara med och bestämma.
- Man har gjort mycket förberedande arbete kring överföringar mellan årskurser och skolbyten av dessa elever.
- Samarbetet med Fjällbete har fungerat otroligt bra.

Svårigheter som intervjupersonerna pratat om är att:

- Många gånger har skolan svårt att tänka utanför de givna ramarna, läroplanen och kurslitteraturen blir styrande.
- Det finns exempel där eleven efter lång tid på Fjällbete utvecklats mycket där, men fortfarande har samma beteende i skolmiljön.
- Beslutet om Fjällbete som insats ligger hos rektorn vilket kan vara begränsande för den enskilda eleven. Ekonomin får avgöra omfattning mm.
- Det kan upplevas frustrerande för eleven att beslut om förlängning/utökning/förändring av Fjällbete dröjer.
- Fjällbete upplever att fokus från skolan ligger mycket på betyg och studiemål.
- Skolan upplever att det är otydligt om studiemålen verkligen uppnås på Fjällbete.

De utvecklingsområden som intervjupersonerna kan se är att:

- Uppmuntra hela skolan att se flexibla studievägar och att våga gå utanför ramarna.
- Försöka hitta andra verksamheter att placera barn i på samma sätt som på Fjällbete.
- Gå igenom läroplanen ordentligt tillsammans med Fjällbete för att hitta vägar att nå studiemålen genom arbetet på Fjällbete.
- Effektivisera beslutsordningen så att inte skolans ekonomi blir avgörande för om och när insatsen sätts in.
- Ha regelbundna träffar med skolan och fjällbete.
- Ha *två* särskilda pedagoger i väl genomtänkta tjänster som huvudansvariga för de elever som är på Fjällbete.
- Fjällbete upplever ett starkt stöd och stort intresse från hela kommunen, ända upp till politikernivå, men någonstans på vägen fastnar utvecklingen av samarbetet.
- Utveckla en grovplanering för hur ”anpassad studieform” ska se ut i Åre kommun och utifrån denna göra individuella justeringar.
- Undersöka möjligheten att Fjällbete kommer in i skolan istället för tvärtom.
- Fjällbete har en tanke om att kunna handleda andra verksamheter som också vill ta in elever i arbetet.
- Utveckla samarbetet med ”levande skola i Norge”.

Avslutande diskussion

Det inledande målet och syftet med denna utvärdering var:

Mål: Utvärdera i vilken utsträckning Fjällbete bidragit med utvecklingen av de elever som vistats där.

Syfte: Bekräfta uppfattningen att Fjällbete fungerar bra som alternativ skolform för eleverna.

De tolv intervjuerna pekar på framgång för de elever som haft sin anpassade studiegång på Fjällbete. Det förefaller även vara så att Fjällbete har haft en stor inverkan på det gynnsamma resultatet. En grundförutsättning har dock varit att skolan haft modet att tänja gränser samt haft ork och kraft att göra skola av annan verksamhet.

Ett problem med denna slutsats kan vara det magra underlaget. Det är trots allt bara fyra till fem elever som haft sin anpassade studiegång på Fjällbete. Dessa elever verkar dock ha vunnit mycket på att vara där i form av att hitta ett sammanhang där de inte är stämplade som besvärliga utan blir uppskattade för dem de är och det arbete de utför. Bara det faktum att ingen av dessa elever någonsin haft ett aggressionsutbrott på Fjällbete, som de så ofta haft i skolan, visar att de funnit en plats där de känner sig hemma.

I Åre kommuns värdegrund för elevvård i skolan stod det förut att ”alla elever ska få uppleva sin egen succé i skolan”. Den meningen är numer utbytt men den har gång på gång dykt upp i mina tankar under utvärderingens gång. De elever som varit på Fjällbete har verkligen fått uppleva sin egen succé, på ett sätt som de inte haft möjlighet till i skolans miljö. Det bekräftar uppfattningen att rätt miljö kan förändra ett destruktivt beteende vilket dessutom tyder på att ett beteende kan vara mer kopplat till miljö än till person. Detta är mycket positivt eftersom miljön är oftast lättare att förändra än personen.

En förälder menar att utan Fjällbete och specialpedagogen vet han inte hur det hade slutat för hans son. En rektor pratar om hur roligt det är att möta eleverna då de äter lunch på ”hennes” skola. De hejar och tar i hand och pratar och busar med de yngre barnen. När de är på Fjällbete finns det med andra ord inget i beteendet som talar för att de skulle vara något annat än vanliga välmående ungdomar.

Fjällbete är en verksamhet som är viktig som komplement till skolan och som är väl värd att fortsätta samarbeta med. Fjällbetes helhetssyn tillsammans med deras naturliga fallenhet att handskas med ungdomar gör dem till en bra och pålitlig praktikplats. Aktuell forskning pekar på att förebyggande arbete sparar de största pengarna. Det finns även goda möjligheter till att utveckla samarbetet då Fjällbete sprudlar av visioner och framtidstro samtidigt som Åre Kommun expanderar och utvecklas i snabb takt. En översyn i vägar att nå studiemål genom studiegång på Fjällbete samt att hitta andra likvärdiga praktikplatser skulle kunna vara nästa steg i en sådan utveckling.

Slutsats

Fjällbete bidrar med sin positiva miljö till elevernas framgång och fungerar bra eller mycket bra för de elever som vistats där.